

University of Groningen

Noordelijke Clusters in Beeld

Edzes, A.J.E.; Gardenier, J.D.; van Rijn, H.; van Dijk, J.

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Final author's version (accepted by publisher, after peer review)

Publication date:

2011

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Edzes, A. J. E., Gardenier, J. D., van Rijn, H., & van Dijk, J. (2011). *Noordelijke Clusters in Beeld: een verkenning langs 62 EFRO-projecten*. Rijksuniversiteit Groningen. Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

university of
 groningen

Noordelijke Clusters in Beeld

Verkenning langs 62 EFRO-projecten

Arjen Edzes (RUG) / Jan Dirk Gardenier (CAB) / Hans van Rijn (CAB) / Jouke van Dijk (RUG)

Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Economische Geografie,
Postbus 800, 9700 AV Groningen

SNN, november 2011

Inhoud

- Context en vraagstelling
- Werkwijze
- Indeling clusters en economische bijdrage
- Organisaties, initiatiefneming en kenmerken samenwerking
- Projectdoelen, realisatie en spin-off

Context & vraagstelling

- Huidige regionale beleidsprioriteiten: vijf clusters
(Healthy Ageing, Watertechnologie, Sensortechnologie, Agribusiness en Energy)
- Wat ontbreekt is inhoudelijke beoordeling
  - Bijsturing?
  - Bijdrage aan regionale economie?
  - Onderbouwing en legitimatie regionaal beleid 2013-2020
- Eerste fase projectinventarisatie
- Nu: inventarisatie van opvattingen

Werkwijze

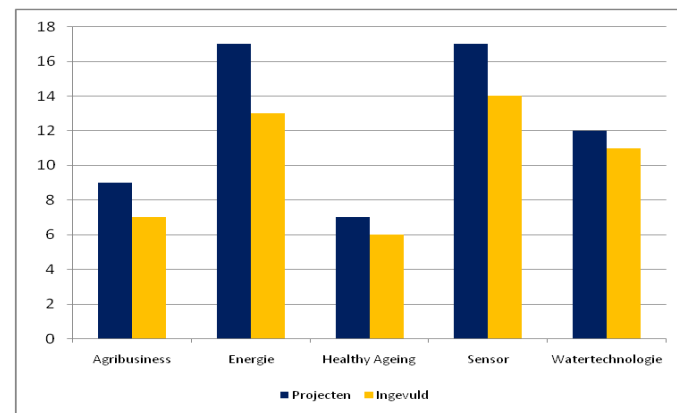
- Enquête Penvoerders
- Inventarisatie organisaties
- Interviews
- Expertbijeenkomsten

Deze presentatie bevat de
resultaten van deze 2
onderdelen

Overzicht aantallen

Cluster	Aantal verleende projecten		Aantal projecten vragenlijst retour	
Healthy ageing	7	11%	6	86%
Agribusiness	9	15%	7	78%
Sensor	17	27%	14	82%
Watertechnologie	12	19%	11	92%
Energy	17	27%	13	76%
	62	100%	51	82%

Van de penvoerders heeft 82% de vragenlijst ingevuld. Verdeling van projecten en geretourneerde vragenlijsten over de clusters komt goed overeen.

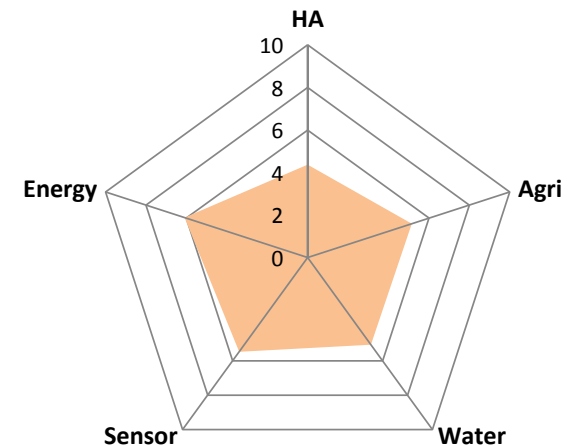
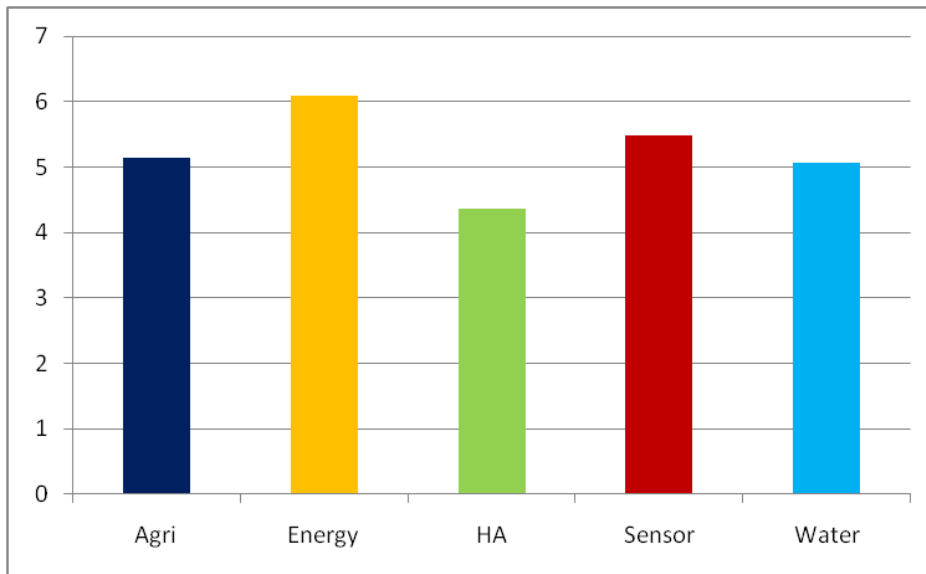
Clusterindeling, economische bijdrage en waardering clusterorganisaties.

Score op bijdrage aan economische activiteiten

(Levert uw project een bijdrage aan economische activiteiten op de volgende gebieden en zo ja, aan welke gebieden, waarbij 1=geen bijdrage en 10=zeer grote bijdrage)

Score per gebied gemiddeld over alle projecten samen

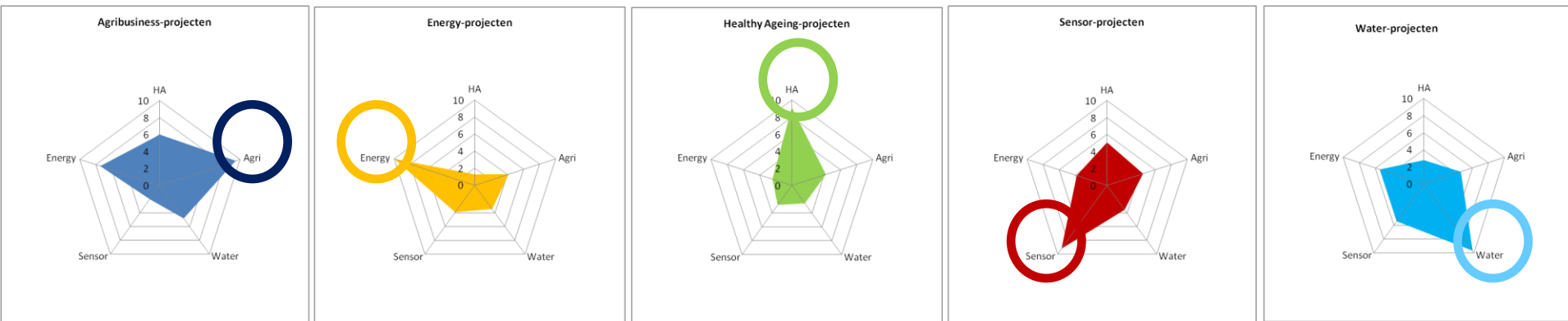
Over alle projecten gemiddeld wordt de hoogste bijdrage geleverd aan Energy, gevolgd door Sensor, Agri en Water. Aan Healthy Ageing is de gemiddelde bijdrage het laagst.

Score op bijdrage aan economische activiteiten

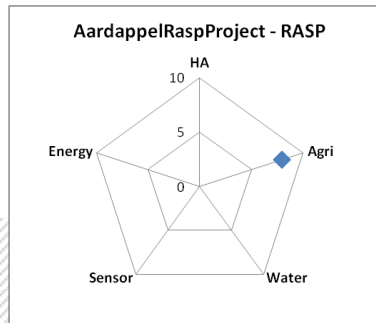
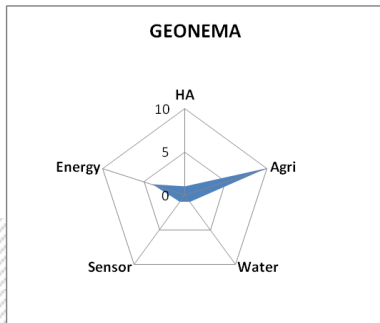
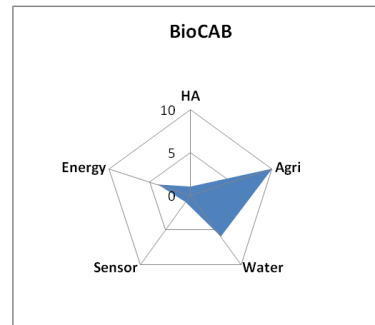
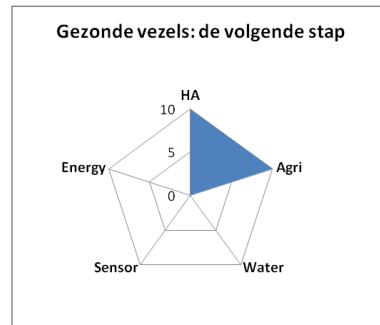
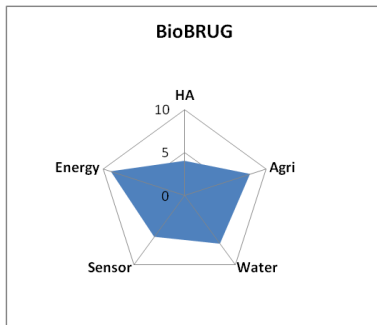
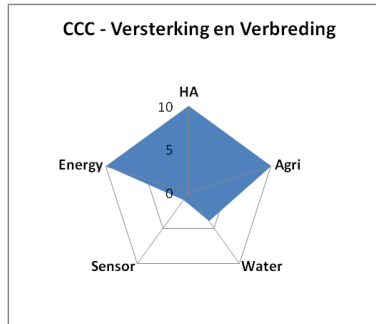
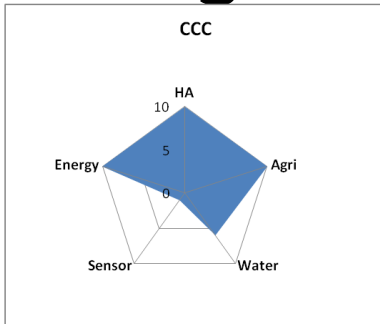
(Levert uw project een bijdrage aan economische activiteiten op de volgende gebieden en zo ja, aan welke gebieden, waarbij 1=geen bijdrage en 10=zeer grote bijdrage)

Score op “eigen” cluster is veruit het hoogst -> administratieve indeling kan aangehouden worden

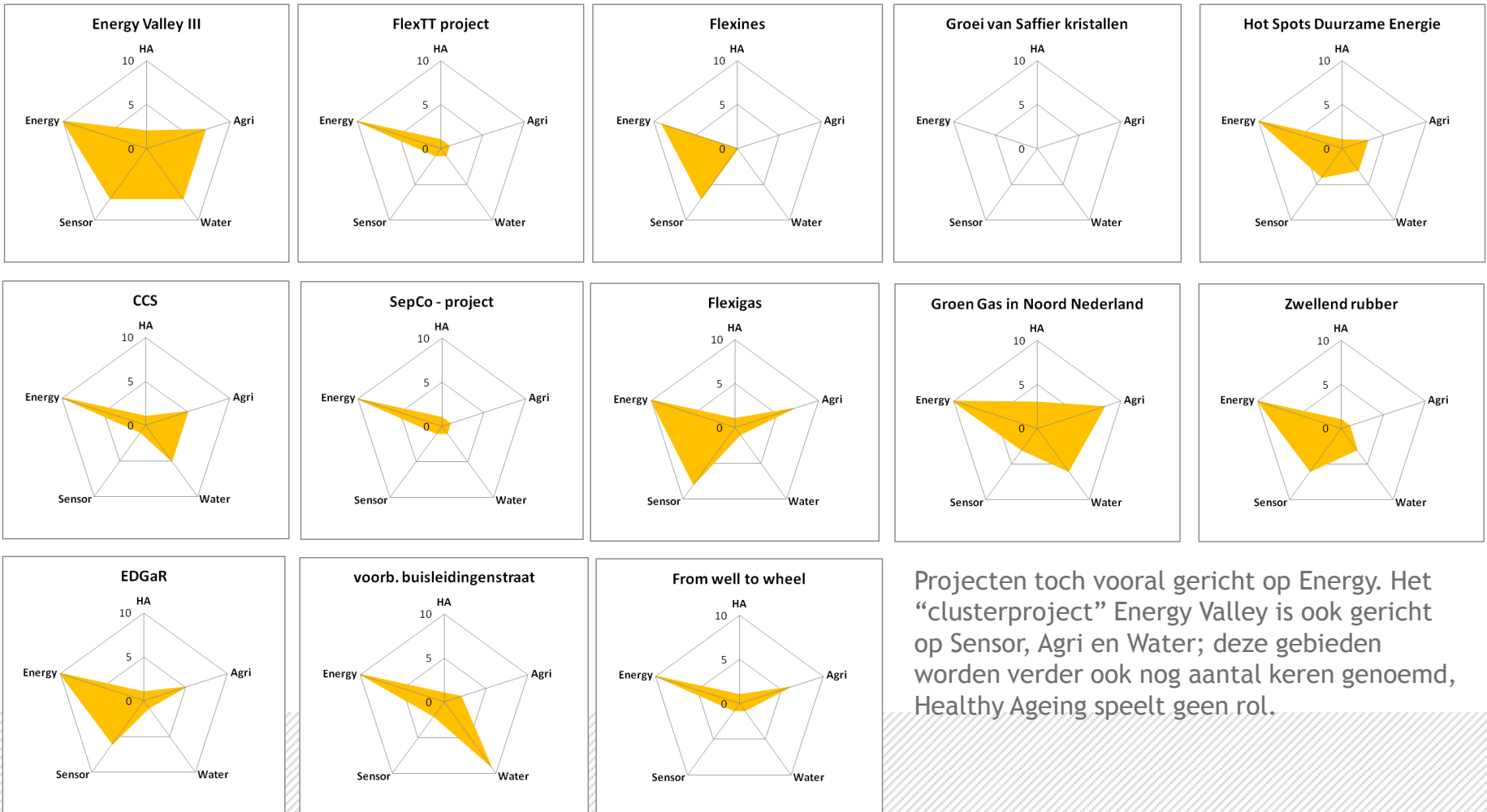
Cluster Agribusiness

Hier vinden we een aantal projecten met een bijdrage op meerdere gebieden; CCC-projecten naast Agri gericht op Energie en Healthy Ageing, BioBrug op Energie, Sensor en Water; Sensor wordt verder nauwelijks genoemd.

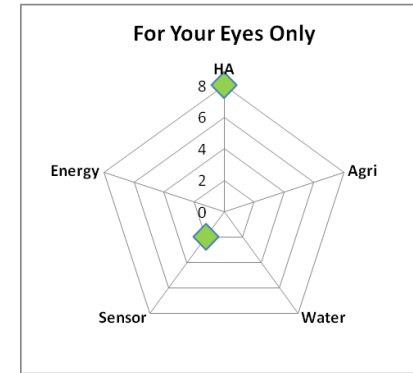
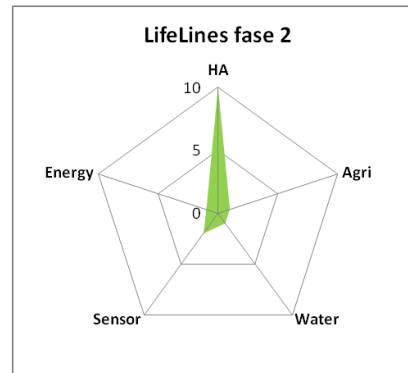
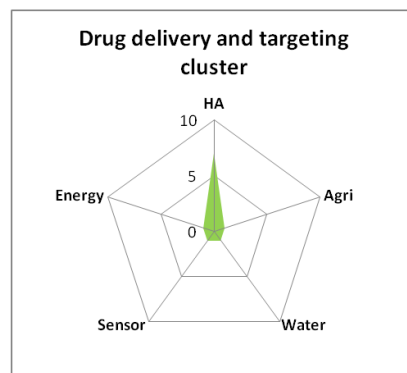
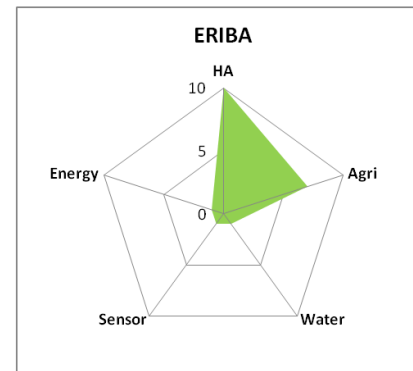
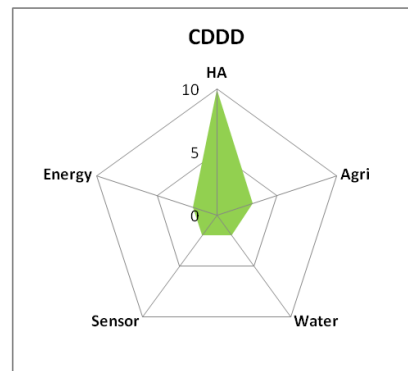
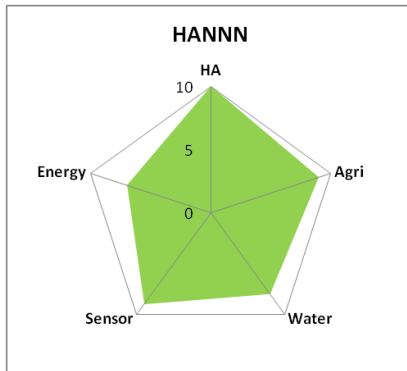
Cluster Energie

Projecten toch vooral gericht op Energy. Het “clusterproject” Energy Valley is ook gericht op Sensor, Agri en Water; deze gebieden worden verder ook nog aantal keren genoemd, Healthy Ageing speelt geen rol.

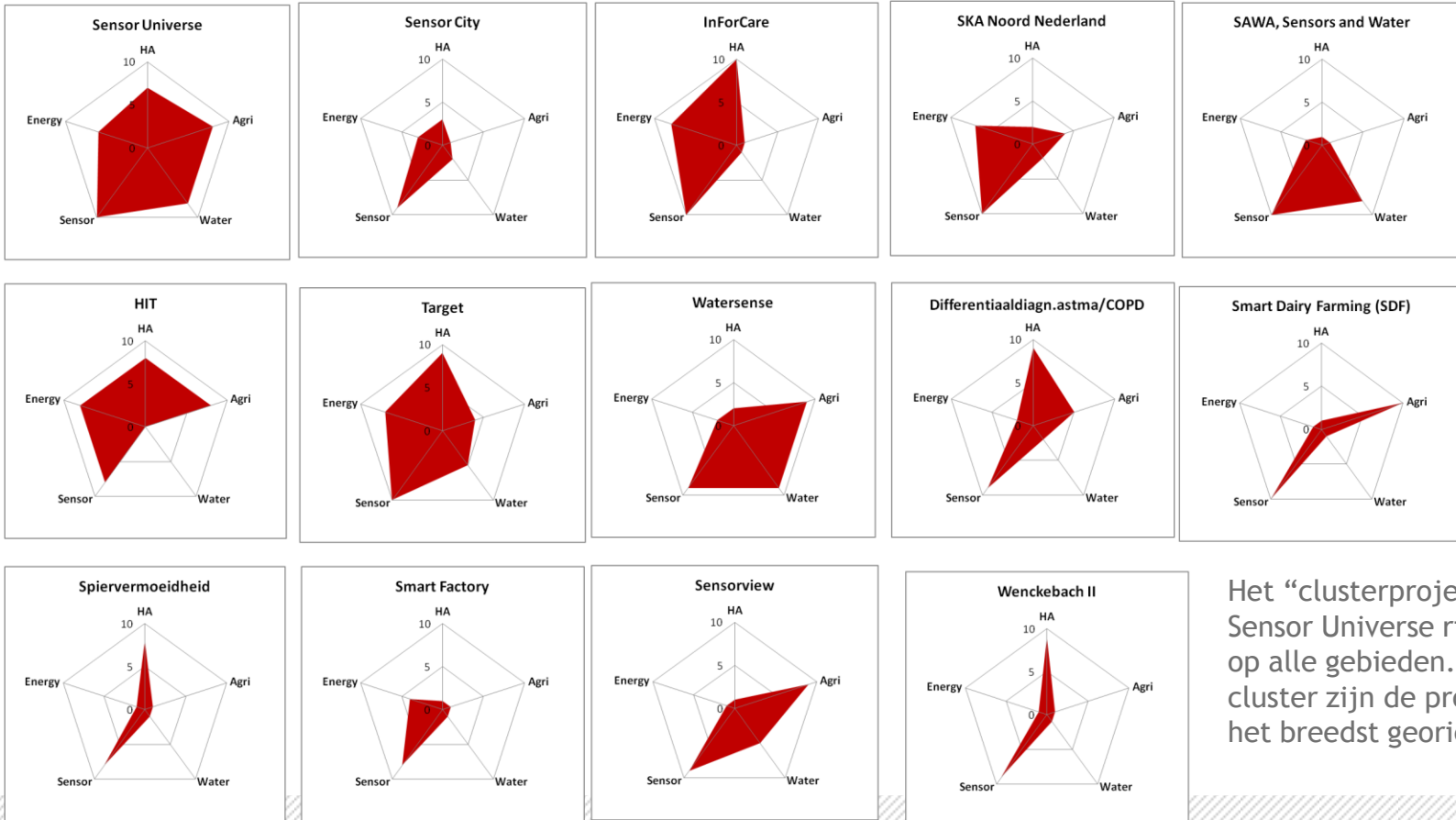
Cluster Healthy Ageing

Het “clusterproject” HANNN is gericht op alle gebieden, bij ERIBA zien we nog een relatief hoge score op Agri, maar verder zijn de projecten toch vooral gericht op Healthy Ageing.

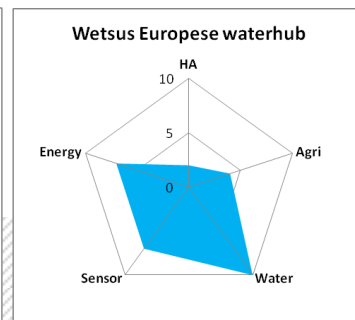
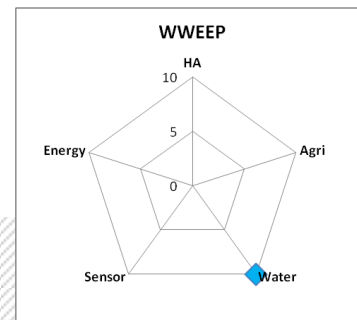
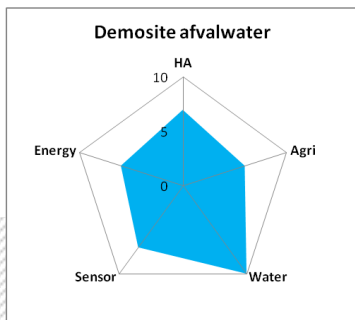
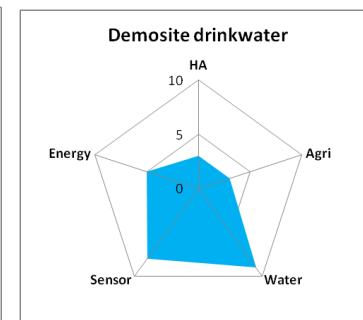
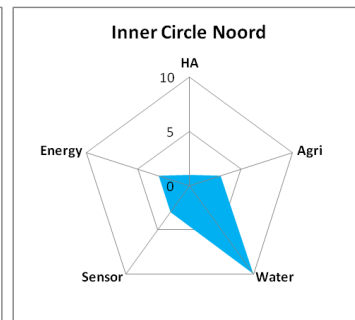
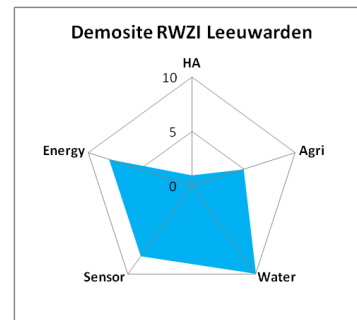
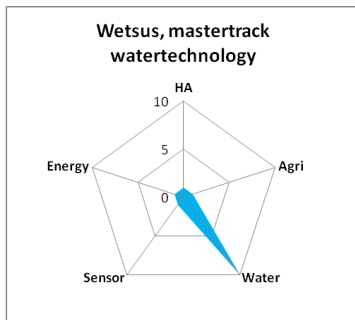
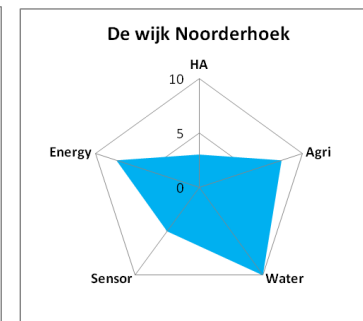
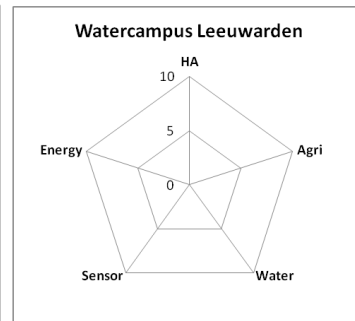
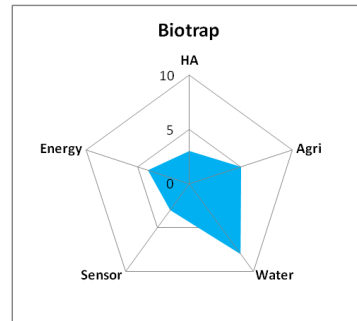
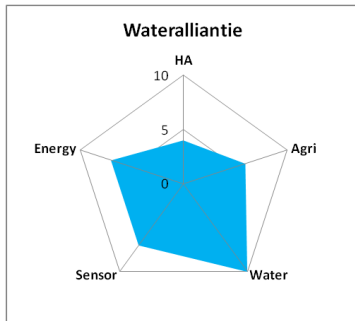
Cluster Sensor

Het “clusterproject”
Sensor Universe richt zich
op alle gebieden. In dit
cluster zijn de projecten
het breedst georiënteerd.

Cluster Water

Het “clusterproject” Wateralliantie is ook gericht op Energy, Sensor en Agri; deze gebieden worden verder ook nog aantal keren genoemd, Healthy Ageing speelt geen rol.

Is er sprake van een clusterorganisatie?

	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Tot.
Ja	1	6	4	9	8	28 (55%)
Nee	6	7	2	5	3	23 (45%)

Iets meer dan de helft van de respondenten vindt dat er een duidelijke clusterorganisatie is. Het sterkste gevoel dat er een clusterorganisatie is leeft binnen de projecten in Sensor, Water, en Healthy Ageing; in Agri ontbreekt dat gevoel bijna geheel.

Genoemde clusterorganisaties (n=17)

	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Tot.
HANNN			1x	3x	2x	6
Energy Valley				2x	1x	3
Sensor Universe				1x	2x	3
Wateralliantie				1x	1x	2
Wetsus				1x	1x	2
Kenniscentrum Gas Nederland, Platform Nieuw Gas, Stichting CCS						
ABL, Brains-on-Line, convenant Zorg & Technologie, NDT&DC, RUG, Springboard, SPRINT, UMCG, Zorg Innovatie Forum						
A&F BV (WUR), AquaExplorer, Dacom BV, HZPC BV						
Agribusiness (geen cluster naam), Gaming, Gemeente Leeuwarden, NWP, Onderwijsinstellingen, Provincie Fryslan, Water/technische bedrijven, Well, Wetterskip Fryslân						

Belang clusterorganisatie bij ... (n=26)

Hoe belangrijk is de rol van de clusterorganisatie bij ... (0=niet belangrijk, 10=zeer belangrijk)?

	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Tot.
Ontstaan van projecten	10	6,6	7,7	7,7	6,8	7,3
Uitvoering van projecten	8	5,8	7,7	6,6	7,3	6,8
Ontstaan en aanjagen van economische activiteiten	10	8,8	10	7,3	7,4	8
N=	1	5	3	9	8	26

Het belang van de clusterorganisaties wordt het grootst geschat bij het ontstaan en aanjagen van economische activiteiten, vervolgens bij het ontstaan van projecten en nog minder bij de uitvoering van projecten.

Toegevoegde waarde clusterorganisaties

Denkt u dat clusterorganisaties iets toevoegen aan wat regionale overheden/intermediairs aan ondersteuning verrichten?

	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Totaal
Voegen clusterorganisaties iets toe (% ja)	100%	69%	80%	83%	90%	82%
N=	6	13	5	12	10	46

Kunt u kort aangeven waaruit de toegevoegde waarde van de clusterorganisatie ? (n=32)

Bundeling kennis	3	3	1	2	3	12
Meer specifieke kennis	2	1	0	3	2	8
Draagkracht vanuit bedrijfsleven	1	2	0	0	0	3
Werkt betere/sneller	0	2	1	1	3	7

Het grootste deel van de respondenten (82%) vindt dat clusterorganisaties iets toevoegen aan regionale overheden en intermediairs als NOM, KVK, Syntens of TCNN.

Die toegevoegde waarde wordt vooral gezien in bundeling van kennis (12 van de 32 respondenten), het hebben van meer specifieke kennis (8) en het sneller/beter werken (7).

Samenwerking met (andere) clusters

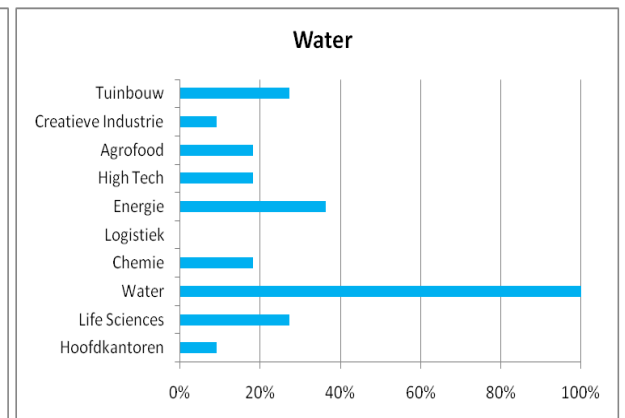
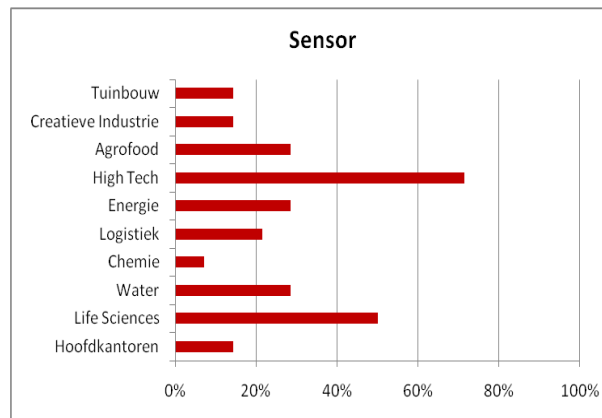
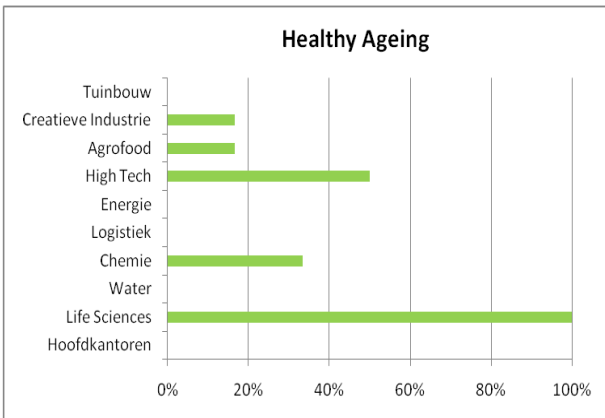
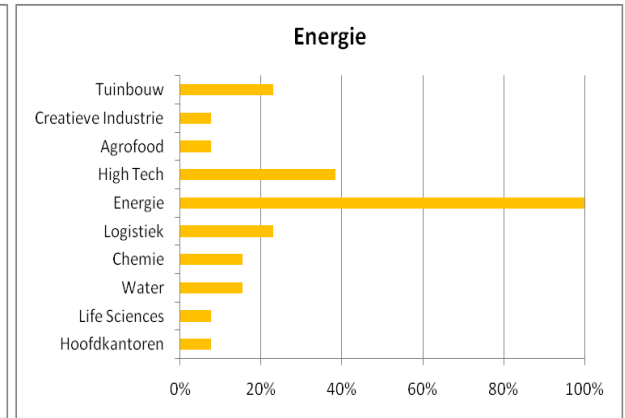
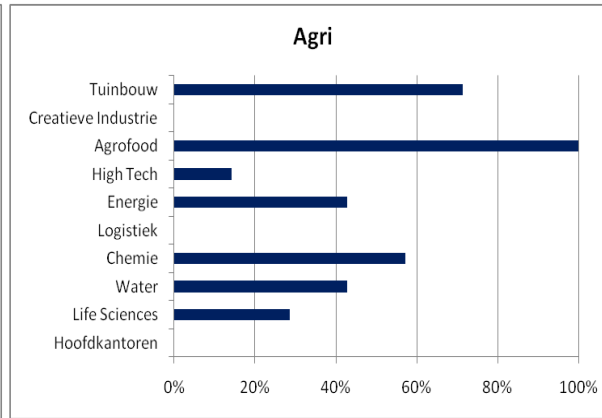
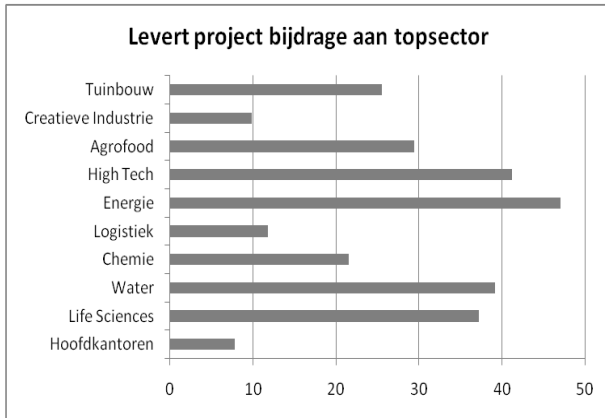
Werkt u vanuit uw project ook samen met bedrijven en kennisinstellingen uit andere clusters?

Vanuit cluster ↓	Agri	Energy	HA	Sensor	Water
Agri	8,7	3,9	2,8	3,5	3,3
Energie	4,1	8,7	2,4	3,4	5,0
HA	5,3	1,3	7,8	4,9	1,9
Sensor	1,6	3,2	3,0	8,9	5,9
Water	3,1	2,7	2,4	3,9	9,6

Samenwerking veruit het sterkst met projecten uit “eigen” cluster (7,8 tot 9,6 op schaal van 1-10); vanuit Energie sterkst met Water (5,0), vanuit Healthy Ageing met Agri (5,3), vanuit Sensor met Water (5,9); vanuit Water zijn de scores allemaal onder de 4.

Project levert bijdrage aan topsectoren

Project levert bijdrage aan topsectoren (in % van N)

Levert uw project naar uw idee een bijdrage aan (een van) de door het Ministerie van EI&L benoemde Topsectoren?
Zo ja, aan welke Topsectoren? (Meerdere antwoorden mogelijk)

	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Tot.
Tuinbouw	71%	23%		14%	27%	25%
Creatieve Industrie		8%	17%	14%	9%	10%
Agrofood	100%	8%	17%	29%	18%	29%
High Tech	14%	38%	50%	71%	18%	41%
Energie	43%	100%		29%	36%	47%
Logistiek		23%		21%		12%
Chemie	57%	15%	33%	7%	18%	22%
Water	43%	15%		29%	100%	39%
Life Sciences	29%	8%	100%	50%	27%	37%
Hoofdkantoren		8%		14%	9%	8%
<i>Totaal</i>	25	32	13	39	29	138
<i>N=</i>	7	13	6	14	11	51

Projecten leveren m.n. bijdrage aan topsectoren in hun “eigen” cluster

Organisaties, initiatiefneming en kenmerken samenwerking

Organisaties (inventarisatie bij projectbeheerders)

1. Organisatiedatabase is aangevuld met de opgave van de beheerders en vanuit Navision
2. Voor alle projecten is een vragenlijst geretourneerd met opgave deelnemende organisaties, financiële deelname en toegezegde EFRO-subsidie en de taakstelling en realisatie op de officiële indicatoren
3. Gegevens zijn vervolgens nog aangevuld/ gecorrigeerd met cijfers uit Navision
4. Voor 30 projecten zijn cijfers over realisatie bekend

Aantallen organisatie per project

	Projecten		Organisaties	Organisaties per project
Agri	9	15%	71	7,9
Energy	17	27%	79	4,6
Healthy Ageing	7	11%	42	6,0
Sensor	17	27%	109	6,4
Water	12	19%	29	2,4
Totaal	62	100%	272	4,4

In totaal nemen 272 unieke organisaties deel aan de 62 projecten, gemiddeld 4,4 organisaties/project. In Agri doen gemiddeld de meeste organisaties per project mee (7,9), in Water de minste (2,4).

Organisaties in projecten

Organisatie	In # projecten
Provincie Groningen	33
Provincie Fryslân	22
Provincie Drenthe	20
Rijksuniversiteit Groningen	16
Gemeente Leeuwarden	10
Hanzehogeschool	10
UMCG	10
NOM	9
TNO	9
Gemeente Groningen	7
WUR	7
Stichting Wetsus	7
Hogeschool van Hall/Larenstein, NHL	5
Agrifirm, Avebe, Gasunie, Gemeente Assen, Groningen Seaports, HZPC Holland BV, NAM, NUON, Astron, Wetterskip Fryslan	4
Dysi, Essent, Friesland Campina, Gemeente Sneek, Imenz Bio Engineering, Ministerie van EL&I, PTC RM&S BV, Energy Valley, Sensor Universe, Suikerunie BV, Waterbedrijf Groningen	3
34 organisaties	2
203 organisaties	1

Overheden en kennisinstellingen participeren in veel projecten, bv. de provincie Groningen in 33 projecten, Friesland in 22 en Drenthe in 20.

(bron: Navision/projectbeheerders); bewerking CAB/RUG

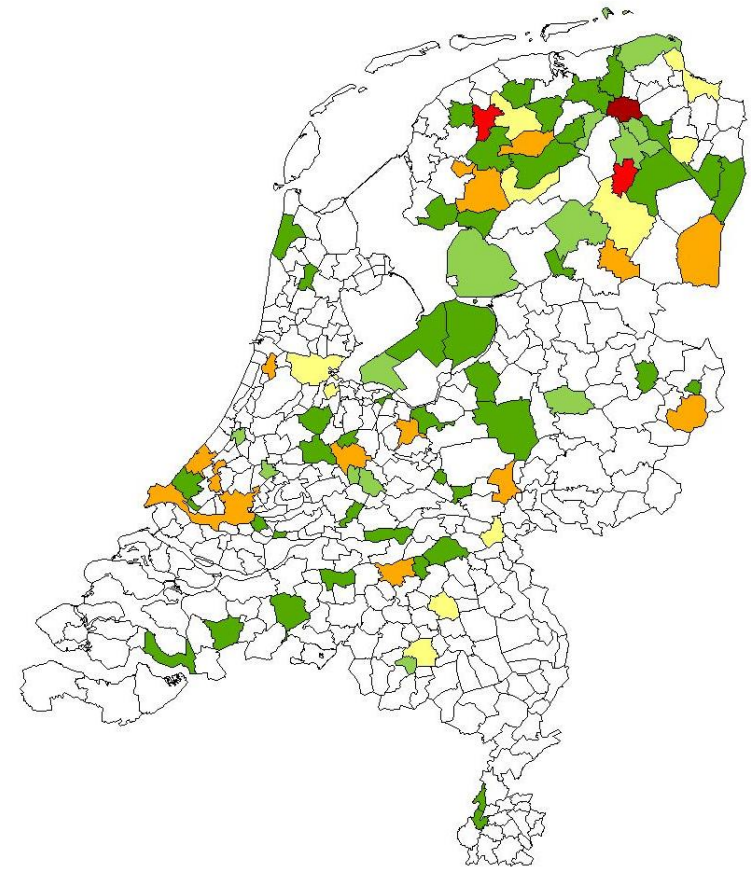
Organisaties in meer dan 1 cluster

Organisatie	Aantal clusters
Hogeschool van Hall/Larenstein, NOM, Provincie Drenthe, Provincie Fryslan, Provincie Groningen, Rijksuniversiteit Groningen	5
Hanzehogeschool, WUR	4
Gemeente Groningen, Gemeente Leeuwarden, Noordelijke Hogeschool Leeuwarden, TNO, UMCG, Waterbedrijf Groningen	3
Agrifirm, Friesland Campina, Groningen Seaports, HZPC Holland BV, Imenz Bio Engineering, KvK NL, DSM, LTO, Min EL&I, Paques BV, Stichting Wetsus, Suikerunie BV, Universiteit Twente, Universiteit Utrecht, Wetterskip Fryslan, WUR PPO/PRI	2

Spreiding organisaties

Regio	Aantal	%
Overig Groningen	57	21%
Delfzijl e.o	3	1%
Oost-Groningen	6	2%
Noord-Friesland	22	8%
Zuidoost-Friesland	15	6%
Zuidwest-Friesland	8	3%
Noord-Drenthe	22	8%
Zuidoost-Drenthe	5	2%
Zuidwest-Drenthe	9	3%
Rest NL	109	40%
Buitenland	16	6%
	272	100%

1 op de 5 organisaties zit in of rond de stad Groningen, verder sterke concentratie in Assen en Leeuwarden; 40% van buiten Noord Nederland

Organisaties naar aard en grootte

Aard	< 5	6-10	11-25	26-100	> 100	n.b.	Totaal
Kennisinstelling	1	1	2	2	21	3	30
Commercieel	42	25	21	33	63	20	204
Intermediaire organisatie	8	1	1	1	3	4	18
Overheid	0	0	0	0	11	1	12
Cluster	3	0	1	0	0	0	4
Semi-collectief	1	0	0	2	1	0	4
	56	27	25	37	100	28	272

Organisaties naar cluster en grootte

	< 5	6-10	11-25	26-100	> 100	n.b.	Totaal
Agri	7	5	3	14	35	7	71
Energie	11	4	6	10	40	8	79
Healthy ageing	8	3	5	5	17	3	41
Sensor	27	14	11	9	39	9	109
Water	4	1	0	4	19	1	29

Bij de projecten binnen Sensor zijn veelal kleine organisaties betrokken (25% met 5 of minder mdws, 35% > 100 mdws); bij Water is dat juist andersom (twee derde hier organisaties met > 100 mdws)

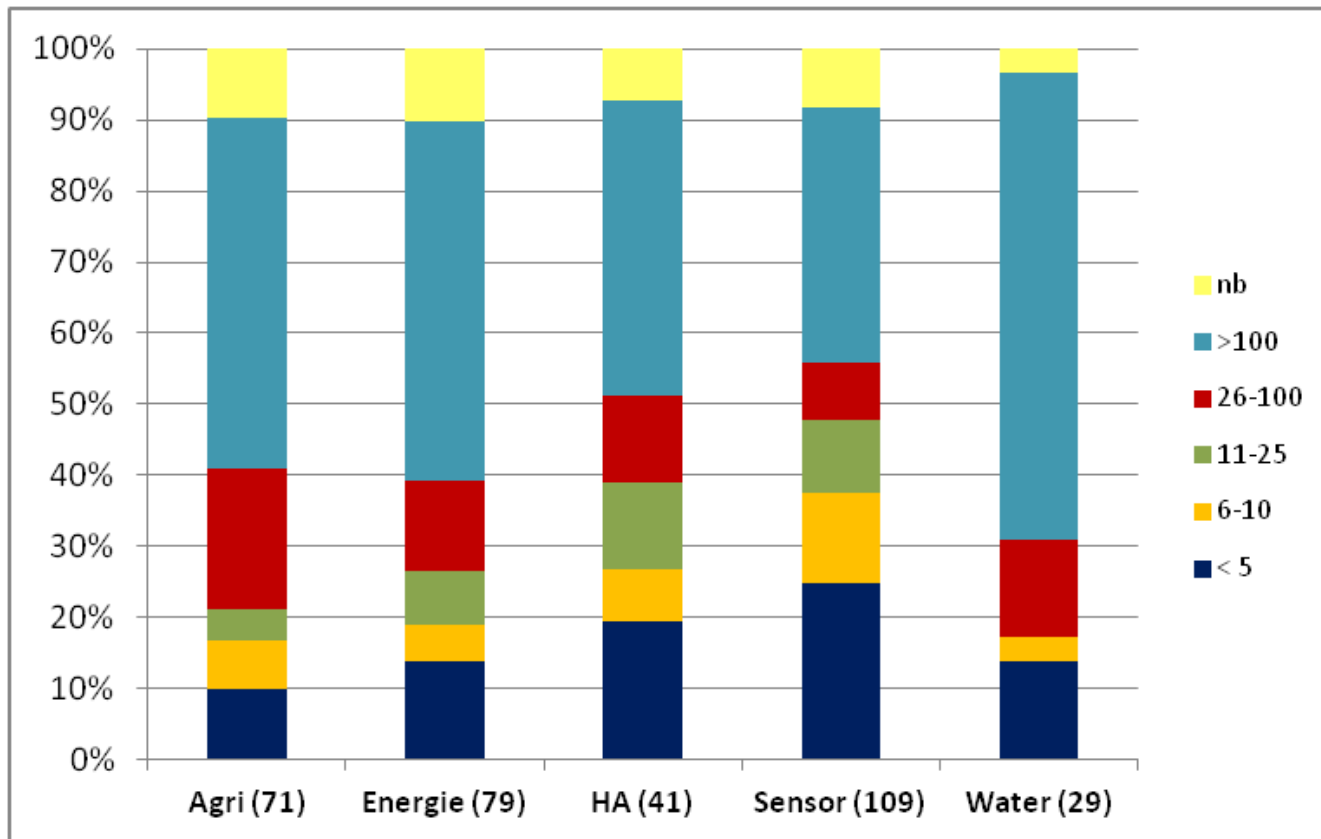
Organisaties naar cluster en grootte

	< 5	6-10	11-25	26-100	> 100	n.b.	Totaal
Agri	10%	7%	4%	20%	49%	10%	71
Energie	14%	5%	8%	13%	51%	10%	79
Healthy ageing	20%	7%	12%	12%	41%	7%	41
Sensor	25%	13%	10%	8%	36%	8%	109
Water	14%	3%	0%	14%	66%	3%	29

Bij de projecten binnen Sensor zijn veelal kleine organisaties betrokken (25% met 5 of minder mdws, 35% > 100 mdws); bij Water is dat juist andersom (twee derde hier organisaties met > 100 mdws)

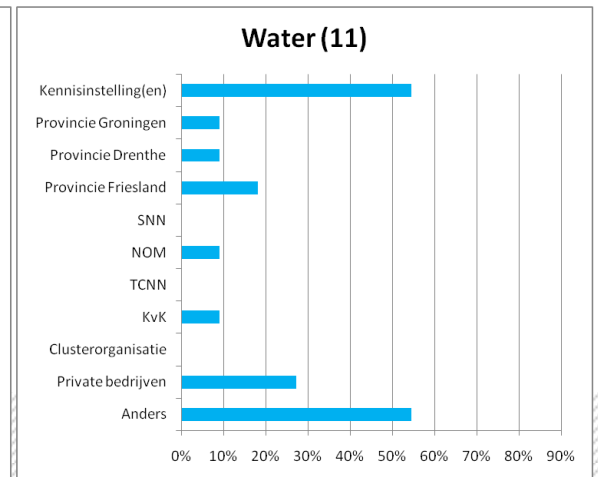
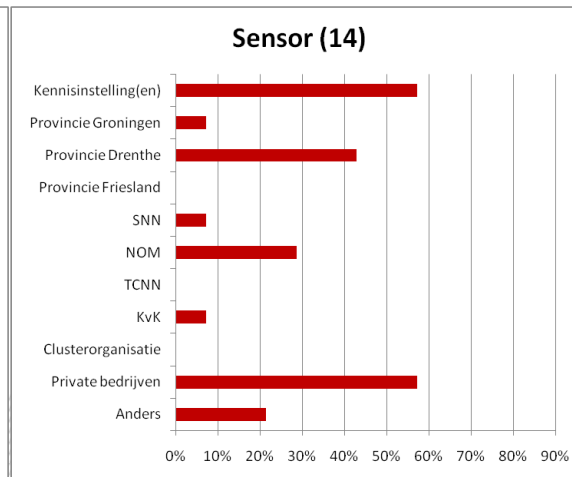
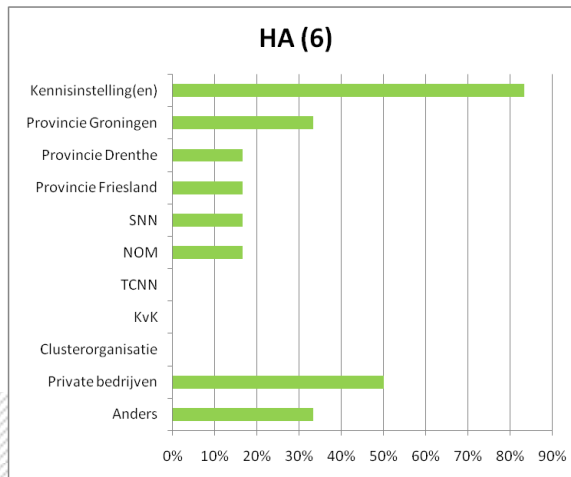
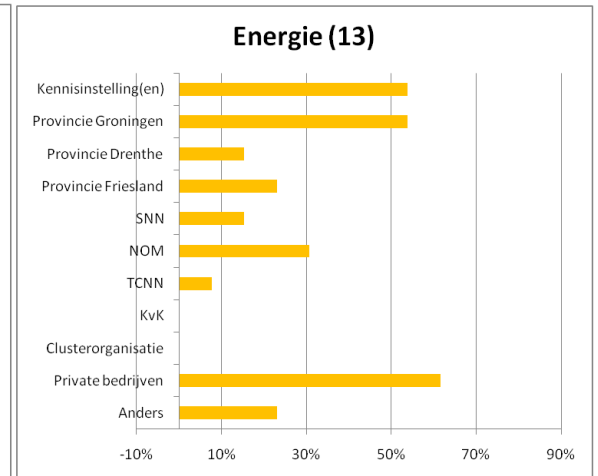
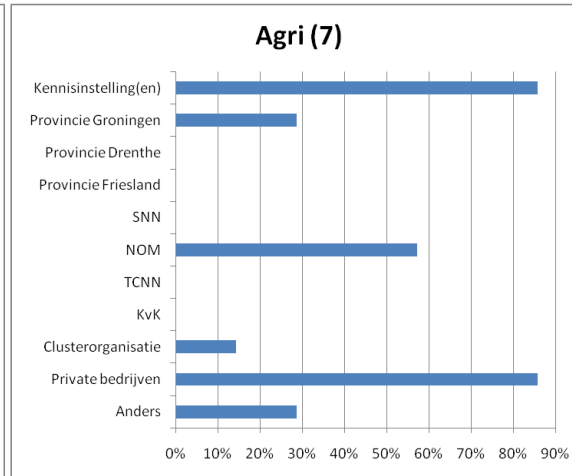
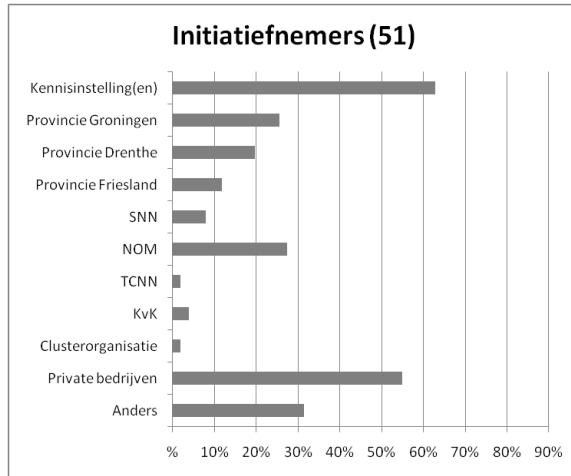
Organisaties naar cluster en grootte

Initiatiefnemers samenwerking

Wie is (zijn) de initiatiefnemer(s) voor het project? (meerdere antwoorden mogelijk)?

Initiatiefnemers samenwerking (in % van N)

	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Totaal
Kennisinstelling(en)	86%	54%	83%	57%	55%	63%
Provincie Groningen	29%	54%	33%	7%	9%	25%
Provincie Drenthe		15%	17%	43%	9%	20%
Provincie Friesland		23%	17%		18%	12%
SNN		15%	17%	7%	0%	8%
NOM	57%	31%	17%	29%	9%	27%
TCNN/ KvK/ Clusterorg.	14%	8%		7%	9%	8%
Private bedrijven	86%	62%	50%	57%	27%	55%
Anders	29%	23%	33%	21%	55%	31%
N=	7	13	6	14	11	51

Initiatief voor samenwerking komt vooral van kennisinstellingen (66%) en private bedrijven (55%), met verschillen per cluster. Bij Energy speelt ook de provincie Groningen een belangrijke rol, bij Sensor de provincie Drenthe.

Hoe hebben partijen elkaar gevonden (n=49)

Kunt u kort omschrijven hoe partijen in het project elkaar hebben gevonden?

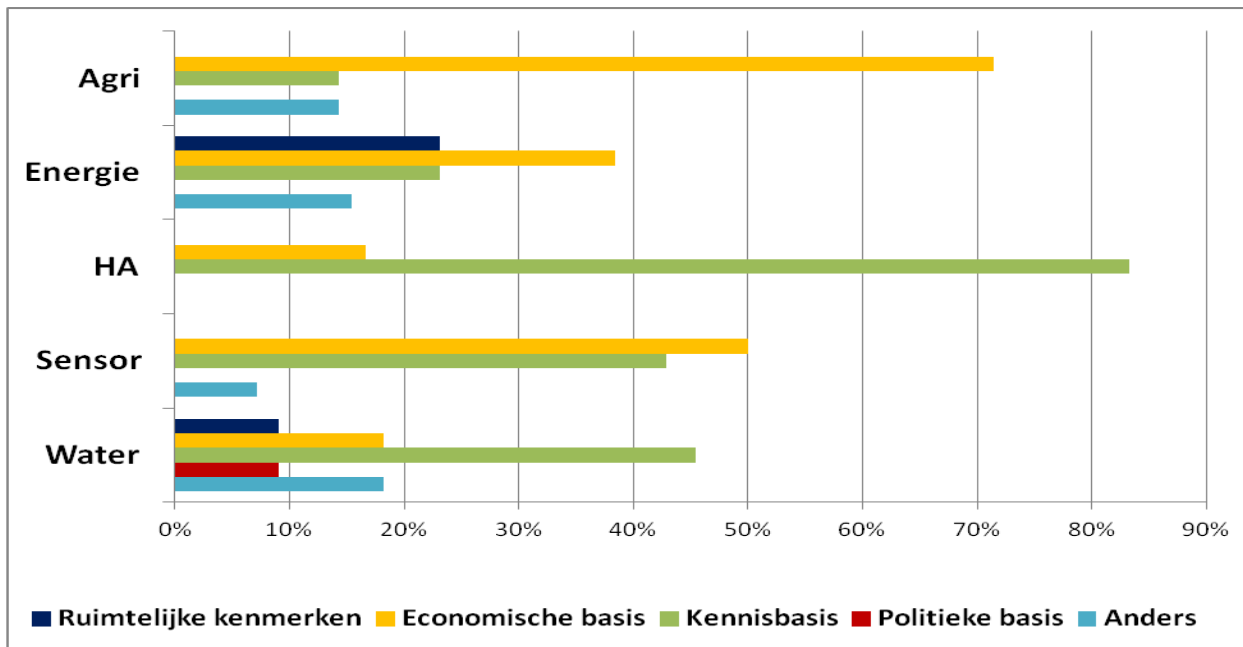
	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Totaal
Via de NOM	2	1	2	1	2	8
Bestaand netwerk	2	3	1	3	3	12
Bestaande samenwerking	2	5	1	0	4	12
Vanuit plan zijn geschikte partijen bij elkaar gezocht	0	0	0	5	0	5
Anders	0	2	2	2	2	8

Partijen vinden elkaar vooral via bestaande kanalen (netwerk, samenwerking) of via de NOM.

Belangrijkste rol bij totstandkoming

Welke van de volgende elementen heeft naar uw idee de belangrijkste rol gespeeld bij de totstandkoming van het project in Noord-Nederland? (één antwoord mogelijk).

In Agri (70%) en mindere mate Sensor (50%) hebben vooral de economische basis (verzorgingsgebied, bedrijvigheid) de belangrijkste rol gespeeld bij de totstandkoming van het project.

In Healthy Ageing (83%), Water (45%) en Sensor (43%) gaf m.n. de kennisbasis (kennisinstellingen) de doorslag.

Kenmerken samenwerking

	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Tot.
Nieuwe samenwerking	43%	62%	67%	85%	55%	64%
Bestaande samenwerking	57%	38%	33%	15%	45%	36%
Vorm van samenwerking						
Publiek						
Privaat	-	8%	17%	8%	55%	18%
Publiek-privaat	14%	46%	-	15%	-	18%
	86%	46%	83%	77%	45%	64%

In twee derde van de gevallen is de samenwerking t.b.v. het project gestart, dit geldt m.n. in Sensor (85%) en juist veel minder voor Agri (45% nieuw).

De samenwerking is in twee derde van de gevallen een mix van “publiek” en “privaat”. In Agri (86%), HA (83%) en Sensor (77%) nog sterker, in Water ruim de helft alleen “publiek”.

Kenmerken samenwerking (2)

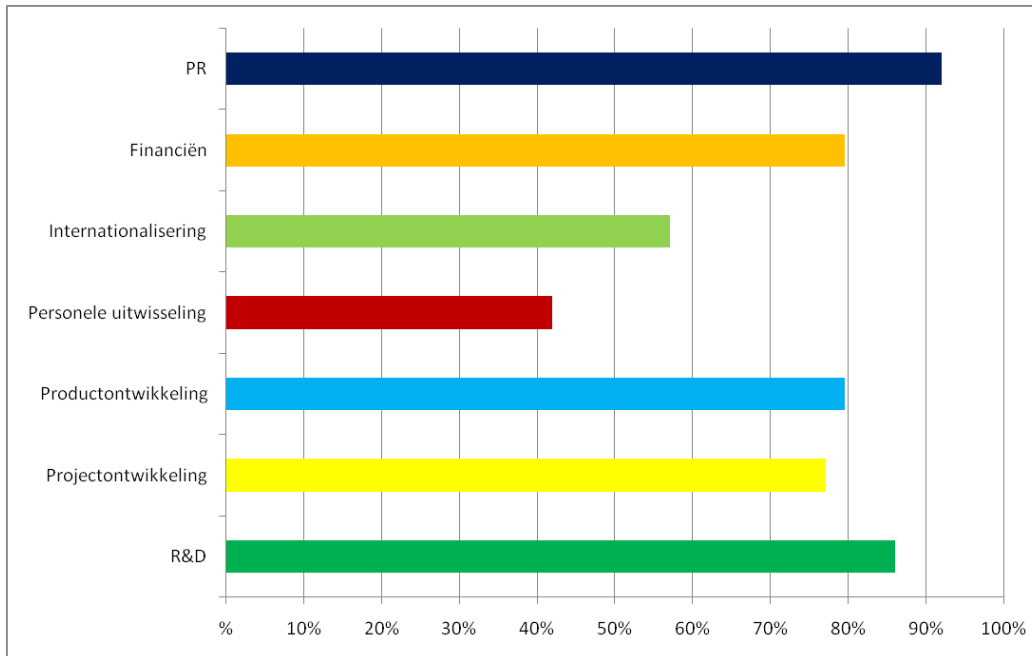
	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Tot.
Gebied van samenwerking						
Lokaal	-	8%	-	-	-	2%
Regionaal	43%	54%	33%	43%	73%	51%
Nationaal	29%	39%	33%	50%	27%	37%
Internationaal	29%	-	33%	7%	-	10%
Niveau						
Bestuurlijk	-	15%	17%	-	18%	10%
Management/ambtelijk	-	23%	33%	23%	36%	24%
Operationeel	100%	62%	50%	77%	46%	66%

De samenwerking is vooral regionaal (51%) en nationaal (37%); Agri (20%) en HA (33%) vrij sterk internationaal.

De samenwerking is in twee derde van de gevallen operationeel, m.n. Agri (100%) en Sensor (77%).

Op welke terreinen is er een gezamenlijke aanpak

Gezamenlijke aanpak vooral op het gebied van PR (90%), R&D (85%) en veel minder op gebied van personele uitwisseling (42%).

Op welke terreinen is er een gezamenlijke aanpak (in % van N)

	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Tot.
PR	86%	85%	100%	93%	100%	92%
Financiën	67%	92%	67%	86%	73%	79%
Internationalisering	67%	58%	67%	43%	64%	57%
Personele uitwisseling	29%	62%	33%	23%	55%	42%
Productontwikkeling	100%	92%	50%	85%	64%	79%
Projectontwikkeling	86%	91%	83%	62%	73%	77%
R&D	71%	92%	83%	86%	90%	86%

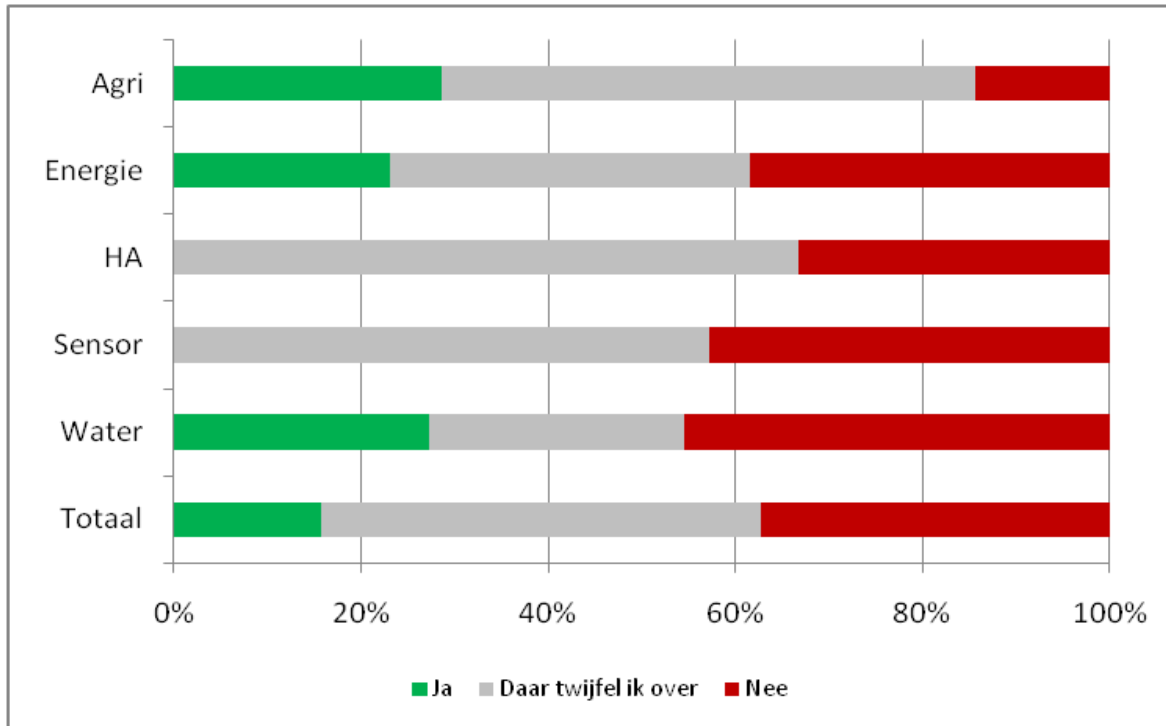

Gezamenlijke aanpak vooral op het gebied van PR (90%), R&D (85%) en veel minder op gebied van personele uitwisseling (42%).

Samenwerking zonder subsidie?

Zou het samenwerkingsverband ook zijn ontstaan wanneer er geen subsidiemogelijkheden bestonden?

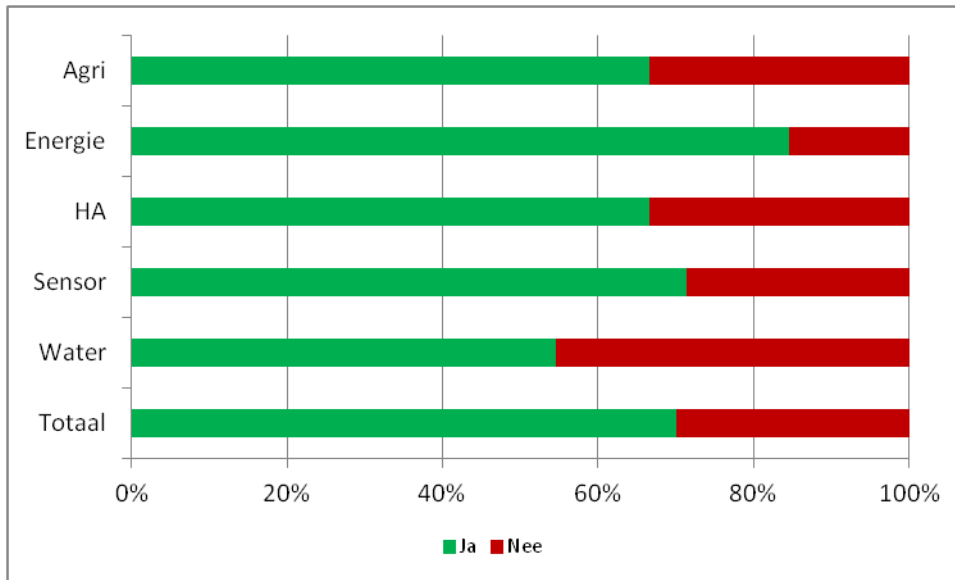
Voor samenwerking is blijkbaar subsidie nodig; nog geen 20% zegt dat samenwerking er ook zou zijn geweest zonder subsidie. Ca. 40% zegt volmondig nee en ruim 40% twijfelt.

Subsidie geëigende instrument projectontwikkeling?

Is subsidie het geëigende instrument om projectontwikkeling in het toekomstig regionaal economisch beleid te stimuleren of zijn er ook andere interventies naar uw idee nodig?

Bijna driekwart vindt subsidie het geëigende instrument om projectontwikkeling te stimuleren.

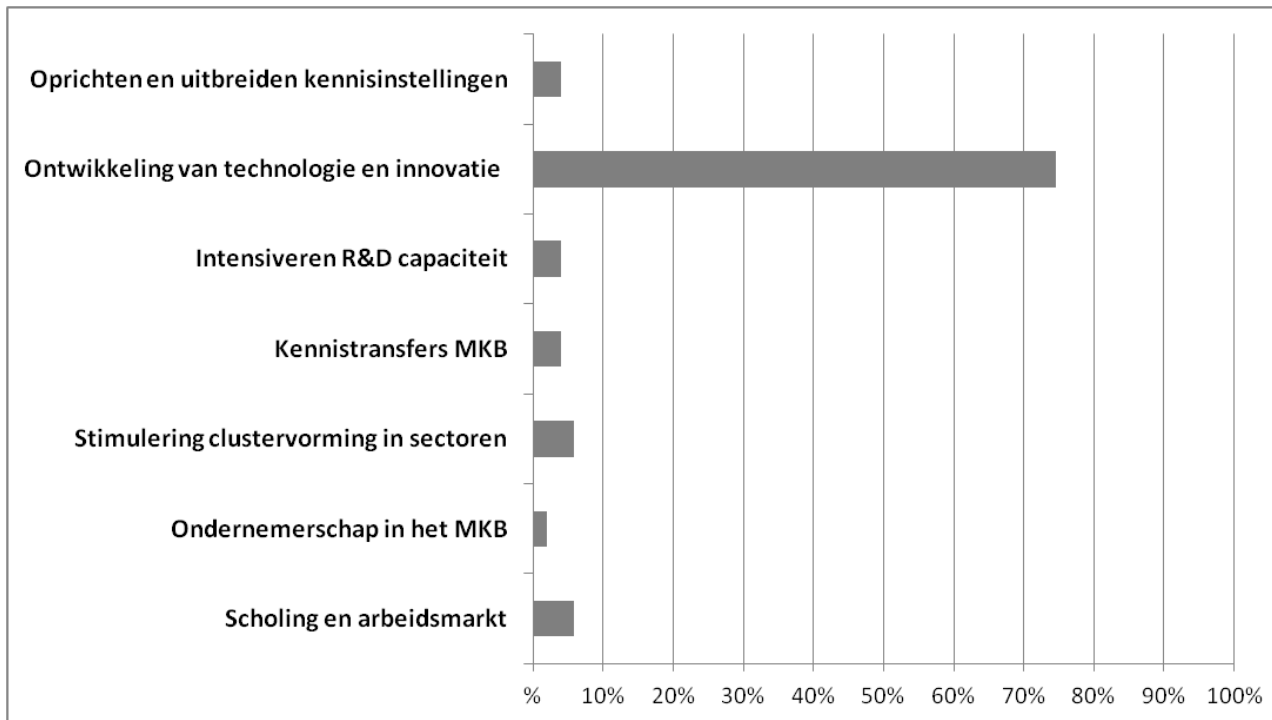
Genoemde alternatieven (n=16): risicodragend kapitaal (7), rentevrije voorfinanciering, revolving funds, een eenvoudige kredietstructuur, lange termijn (en gezamenlijke) visie.

Projectdoelen, realisatie en spin-off

Welk doel wordt nagestreefd (n=51; één antwoord mogelijk)

“Ontwikkeling van technologie en innovatie” wordt veruit het meest genoemd (75%) als doel dat met het project wordt nagestreefd. Verder nog genoemd: Scholing en arbeidsmarkt (6%, 27% in Water), Stimulering clustervorming (6%, 18% in Water), Intensivering R&D capaciteit (4%, 17% in HA) en Kennistransfers MKB (4%, 17% in HA).

Welk doel wordt nagestreefd?

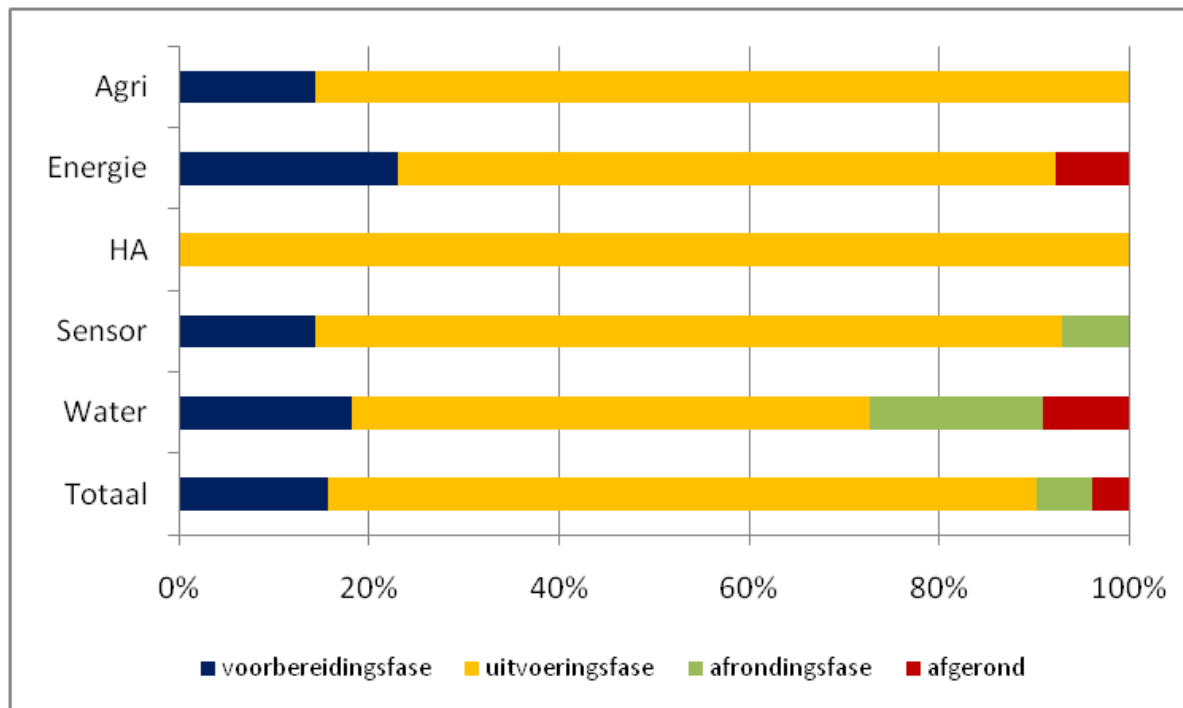
	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Gem.
Oprichten en uitbreiden kennisinstellingen		8%		7%		4%
Ontwikkeling van technologie en innovatie	86%	77%	67%	93%	45%	75%
Intensiveren R&D capaciteit		8%	17%			4%
Kennistransfers MKB	14%		17%			4%
Stimulering clustervorming in sectoren		8%			18%	6%
Ondernemerschap in het MKB					9%	2%
Scholing en arbeidsmarkt					27%	6%

“Ontwikkeling van technologie en innovatie” wordt veruit het meest genoemd (75%) als doel dat met het project wordt nagestreefd. Verder nog genoemd: Scholing en arbeidsmarkt (6%, 27% in Water), Stimulering clustervorming (6%, 18% in Water), Intensivering R&D capaciteit (4%, 17% in HA) en Kennistransfers MKB (4%, 17% in HA).

Fase van het project (n=51)

Hoe beoordeelt u de inhoudelijke realisatie?

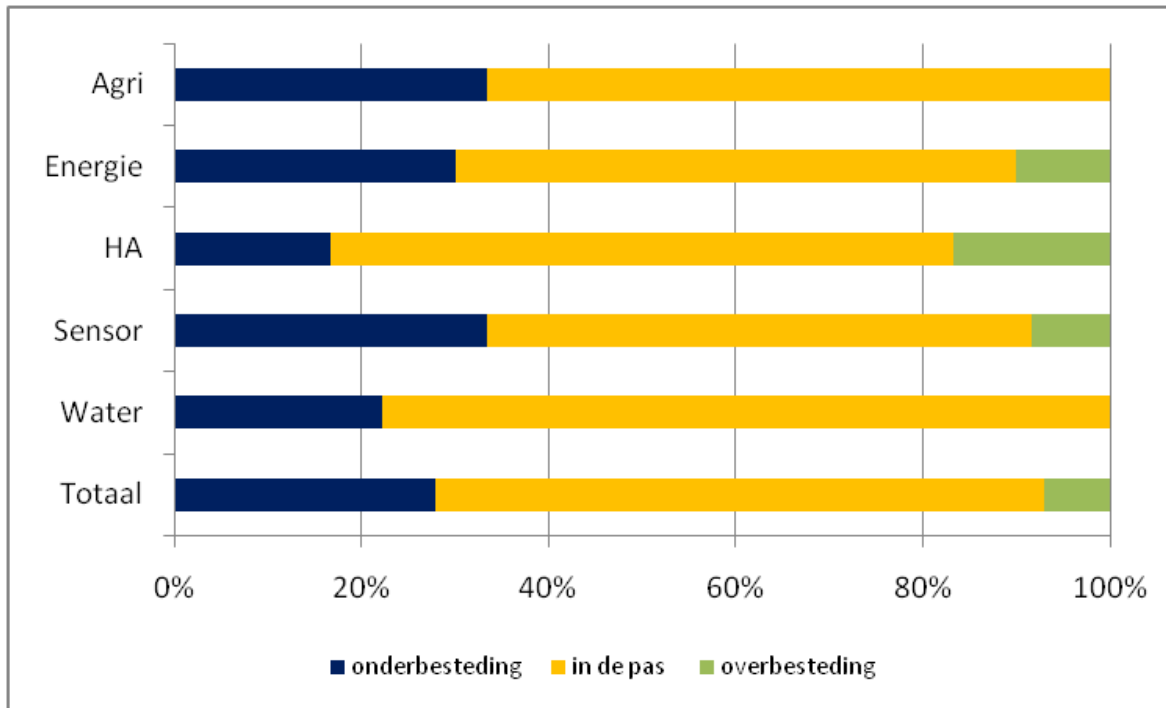

De meeste projecten (driekwart) zitten in de uitvoeringsfase, 15% nog in de voorbereidingsfase en ca. 10% is (bijna) afgerond. In Water is al een kwart (bijna) afgerond, in HA zitten alle projecten nog in de uitvoeringsfase.

Bestedingen t.o.v. de begroting (n=43)

Hoe beoordeelt u de gedane bestedingen t.o.v. de begroting?

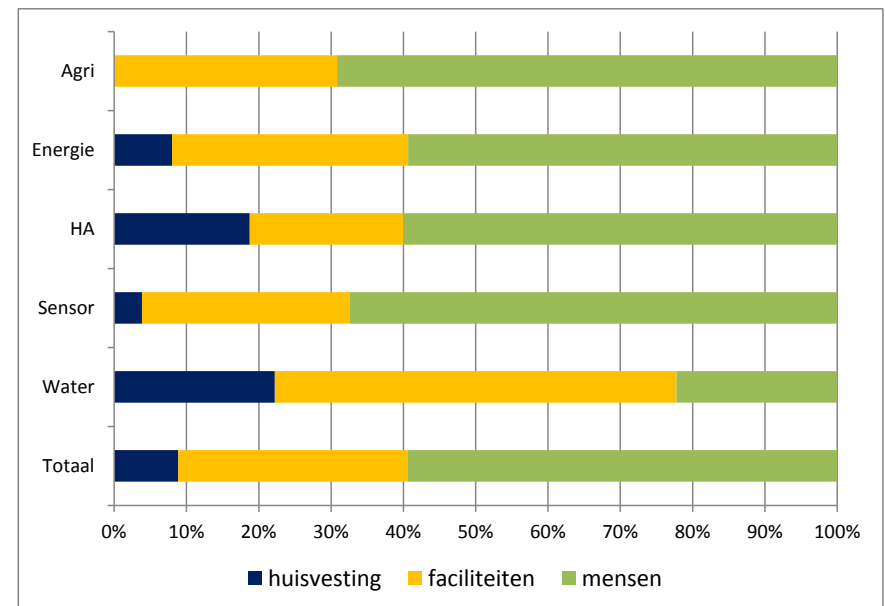
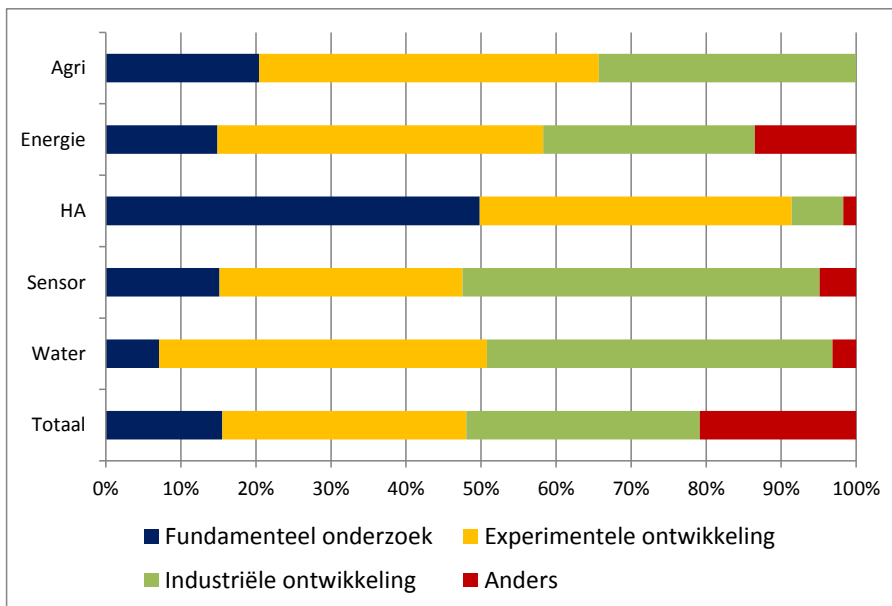

Ca. 30% van de projecten heeft minder besteed dan begroot en een kleine 10% meer.
Als redenen genoemd: vertraging (9 van de 14), capaciteitsproblemen, extra investeringen nodig

Kenmerken T&I-projecten (n=34/37)

Kunt u aangeven welk aandeel de verschillende ontwikkelingsfasen hebben in het totale project en welk percentage van het budget betrekking heeft op huisvesting, faciliteiten en mensen?

In de projecten die “ontwikkeling van technologie en innovatie” als belangrijkste doelstelling hebben is gemiddeld een derde van de tijd besteed aan experimentele ontwikkeling en een derde aan industriële ontwikkeling.

In Healthy Ageing ligt de nadruk op fundamenteel onderzoek (50%).

Het budget wordt grotendeels besteed aan mensen (60%), verder aan faciliteiten (30%) en huisvesting. In Agri en Sensor wordt 70% besteed aan mensen, in Water is 30% besteed aan huisvesting en 50% aan faciliteiten.

Output van het project (n=32)

Wat heeft de ontwikkeling tot nu toe concreet en meetbaar opgeleverd dat u zou kunnen benoemen als output van het project?

	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Totaal
Producten	2	2	0	7	2	13
Kennis	0	2	2	1	1	6
Nog niet te zeggen (opstartfase)	4	4	2	1	2	13

40% van de projecten die “ontwikkeling van technologie en innovatie” als belangrijkste doelstelling hebben heeft al concrete producten opgeleverd, 20% heeft geleid tot (extra) kennis. Voor de rest is dat nog niet te zeggen, m.n. omdat men nog in de beginfase zit.

Realisatie indicatoren

Er is gekeken naar de score op de officiële outputindicatoren:

- *Aantal R&D projecten*
- *Private R&D investeringen in projecten*
- *Publieke R&D investeringen in projecten*
- *Uitgelokte private vervolg investeringen*
- *Aantal ondersteunde startende bedrijven en kleine bedrijven < 5 jaar*
- *Aantal ondersteunde MKB-bedrijven*
- *Aantal samenwerkingsverbanden bedrijven <-> kennis-/researchinstellingen*
- *Aantal bruto gecreëerde arbeidsplaatsen (in FTE's)*

De realisatie is voor 30 (van de 62) projecten verkregen uit de enquête onder de projectbeheerders, aangevuld met cijfers uit Navision.

Realisatie wordt vaak pas ingevoerd als het project afgerond is.

Realisatie indicatoren

	Agri		Energy		HA		Sensor		Water		Tot.
	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	
Aantal R&D-projecten	6	50%	11	45%	10	50%	14	71%	4	125%	62%
Aantal ondersteunde kleine/startende bedrijven	8	0%	41	80%	13	54%	63	19%	41	37%	40%
Aantal ondersteunde MKB bedrijven	114	5%	211	68%	73	7%	130	28%	72	54%	38%

Voor 30 van de 62 projecten zijn realisaties op de indicatoren aangegeven.

Gerelateerd aan de doelstelling voor alle projecten samen is van het aantal R&D projecten is 62% gerealiseerd, van de te ondersteunen kleine/startende bedrijven is 40% gehaald en van de te ondersteunen MKB-bedrijven 38%.

Realisatie indicatoren (2)

	Agri		Energy		HA		Sensor		Water		Tot.
	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	
Private R&D- Investerings (mln.)	10,8	11%	63	5%	5,4	13%	29,4	7%	5,9	48%	8%
Publ. R&D- investerings (mln.)	23,7	4%	56,1	5%	28,9	8%	76,3	6%	8,6	30%	7%
Uitgelokte priv. vervolginv. (mln.)	5,9	6%	19,9	1440%*	6,4	0%	20,9	23%	7,4	26%	485%
Creatie bruto FTE	235	6%	1455	3%	451	18%	934	22%	230	28%	12%
Aantal smw. verbanden	9	67%	12	192%	5	100%	17	176%	8	50%	133%

Gerelateerd aan de doelstelling voor alle projecten samen is die voor uitgelokte private vervolginvesteringen meer dan gerealiseerd, maar zwaar vertekend door de score van Energy Valley; de rest zit op ca. 20%. Het aantal samenwerkingsverbanden is ook meer dan gehaald. De andere indicatoren scoren nog laag.

Realisatie indicatoren (30 ingevulde projecten)

	Agri		Energy		HA		Sensor		Water		Tot.
	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	
Aantal R&D-projecten	3	100%	5	100%	3	167%	8	125%	3	167%	127%
Aantal ondersteunde kleine/startende bedrijven	0	-	33	100%	8	88%	22	55%	23	65%	78%
Aantal ondersteunde MKB bedrijven	4	150%	193	74%	13	38%	49	76%	52	75%	74%

In deze tabel zijn alleen de 30 projecten verwerkt waarvoor realisaties op de indicatoren zijn aangegeven. Van het aantal R&D projecten is meer dan 100% gerealiseerd, van de te ondersteunen kleine/startende bedrijven is 78% gehaald en van de te ondersteunen MKB-bedrijven 74%.

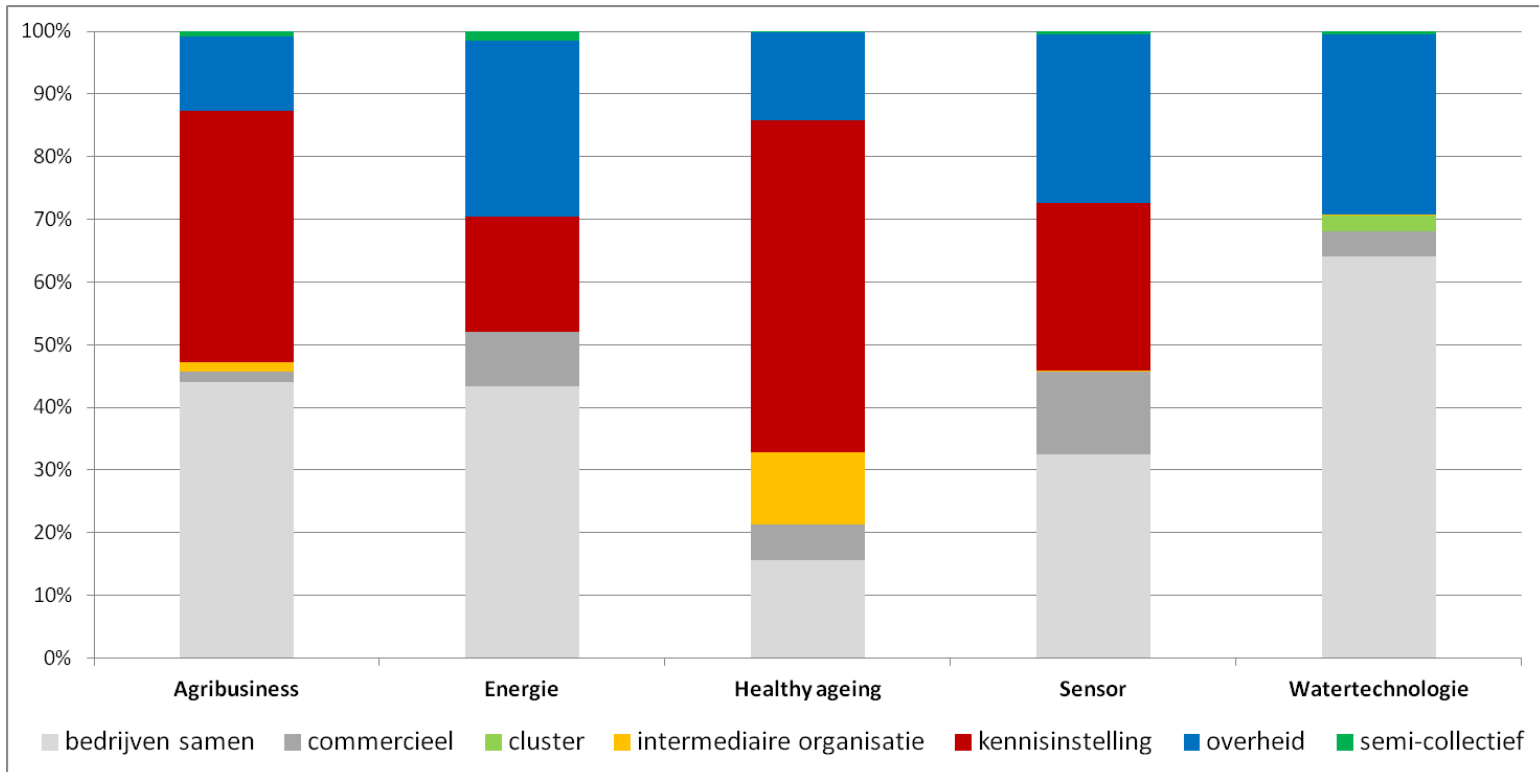
Realisatie indicatoren (30 ingevulde projecten / 2)

	Agri		Energy		HA		Sensor		Water		Tot.
	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	Doelst	% real.	Doelst.	% real.	Doelst.	% real.	
Private R&D- Investerings (mln.)	4,0	30%	38,8	8%	5,4	13%	18,2	12%	5,4	52%	14%
Publ. R&D- investerings (mln.)	2,4	43%	12,6	22%	7,0	33%	58,4	8%	7,1	37%	15%
Uitgelokte priv. vervolginv. (mln.)	1,0	37%	6,4	4471%	2,2	0%	13,8	35%	4,0	48%	1072%
Creatie bruto FTE	45	29%	760	6%	336	24%	604	35%	111	58%	22%
Aantal smw. verbanden	3	200%	5	480%	4	125%	9	333%	5	80%	265%

In deze tabel zijn alleen de 30 projecten verwerkt waarvoor realisaties op de indicatoren zijn aangegeven. Aantal samenwerkingsverbanden is ruim 2,5 maal zo groot als begroot, de uitgelokte private vervolginvesteringen worden zwaar vertekend door Energy Valley, de score op de andere indicatoren is (nog) laag.

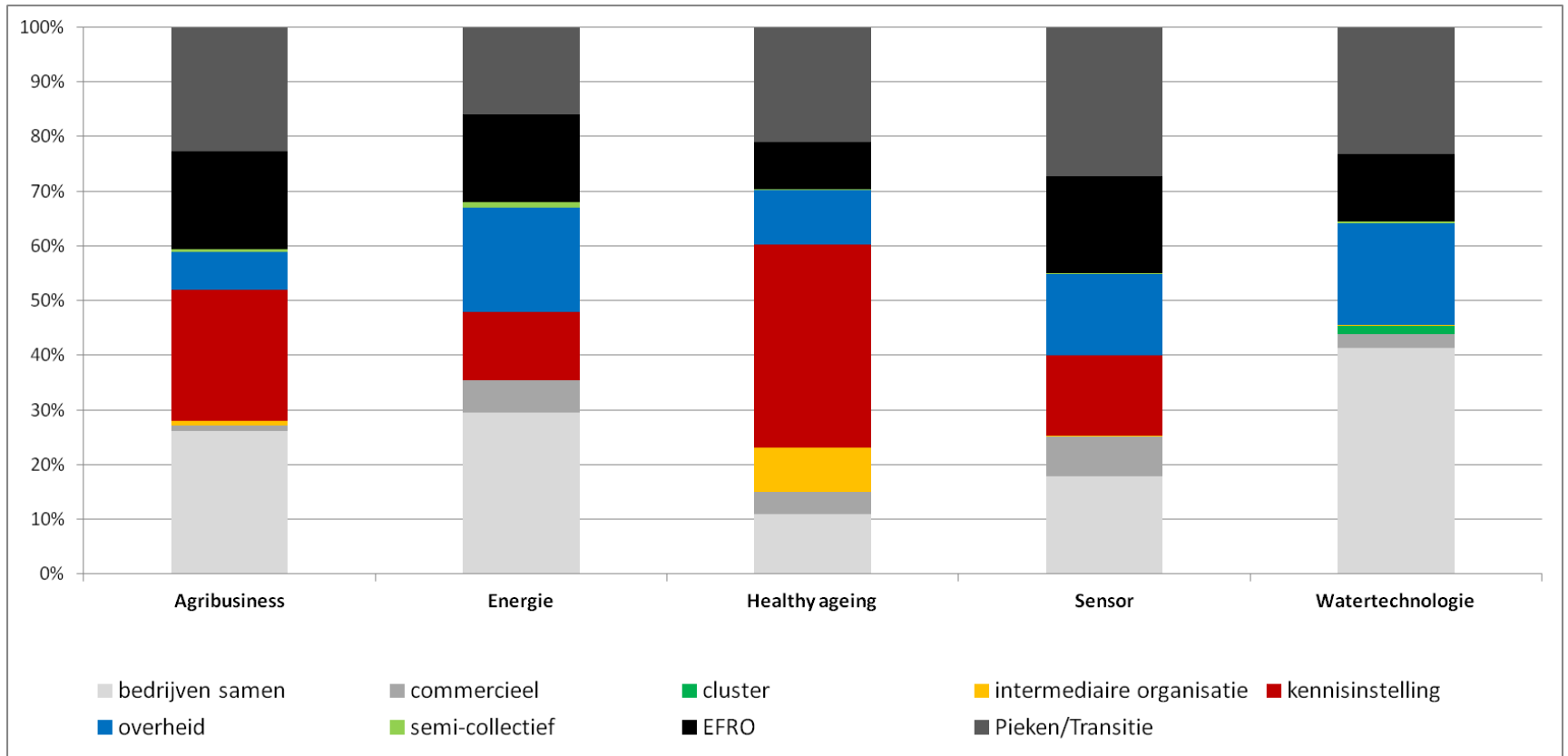
Financiële bijdrage naar aard organisatie

Belangrijkste financiële bijdrage komt van bedrijven, kennisinstellingen en overheden. Binnen Agri m.n. bedrijven en kennisinstellingen (beide 40%), bij Energie, HA en Water speelt de overheid ook een grote rol (ca. 30%), in Water spelen kennisinstellingen blijkbaar geen (financiële) rol.

Financiële bijdrage naar aard organisatie incl. subsidies

Financiële bijdrage naar aard organisatie incl. subsidies (*€ mln.)

	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Tot.
Bedrijven	11,5	40,9	8,8	30,6	27,3	119,1
Kennisinstellingen	10,1	14,5	21,9	18,0	0,0	64,5
Overheid	3,0	22,0	5,8	18,0	11,6	60,4
Semi-collectief	0,2	1,2	0,1	0,4	0,2	2,1
Overig	0,4	0,0	4,7	0,1	1,1	6,3
	25,2	78,7	41,3	67,0	40,2	252,3
EFRO	7,5	18,5	5,1	21,4	7,7	60,2
Pieken/Transitie	9,6	18,4	12,4	33,2	14,5	88,1

Op een totale omvang van ca. 400 mln. komt ruim een derde deel (148 mln.) uit EFRO- en Pieken-subsidie; bedrijven dragen ca. 30% bij (120 mln.), kennisinstelling (64 mln.) en overheden (60 mln.) elk ca. 15%.

Organisaties met bijdrage > € 1 mln

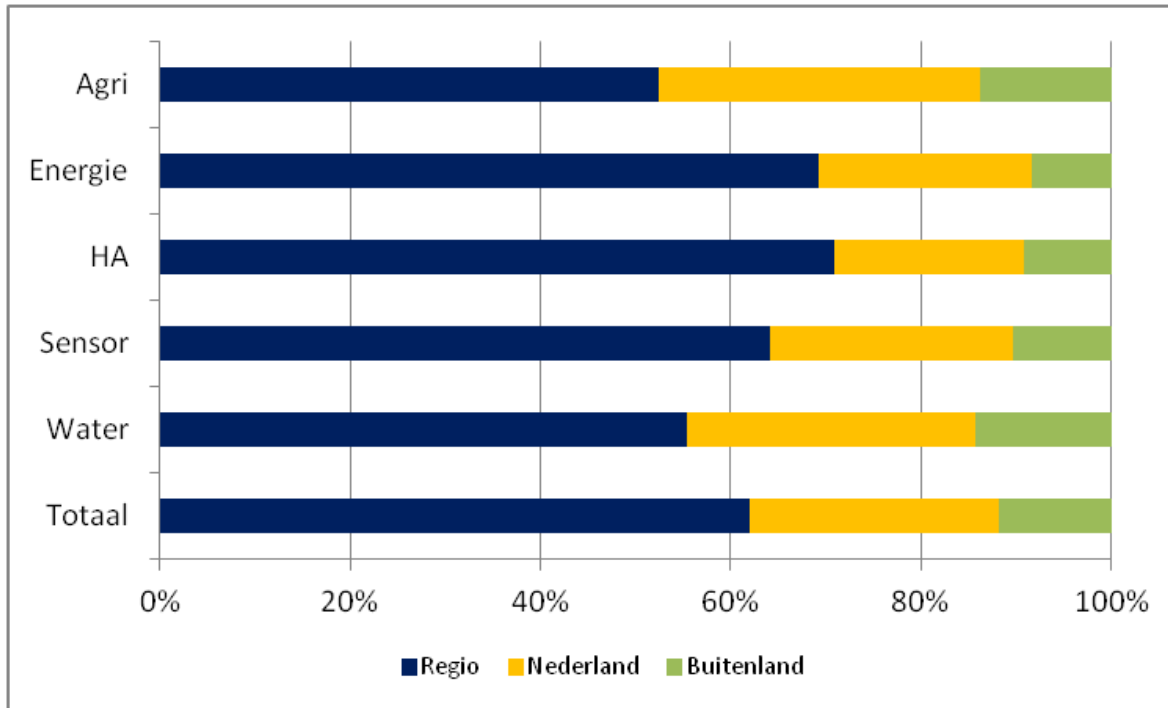
Organisatie	Bijdrage
bedrijven onverdeeld	99,1
Rijksuniversiteit Groningen	27,1
Provincie Groningen	17,1
Provincie Drenthe	13,5
Ministerie van EL&I	10,4
Provincie Fryslan	10,3
UMCG	9,5
Stichting Astron	6,5
NWO	4,5
Gemeente Leeuwarden	4,5
WUR	4,3
Technische Universiteit Delft	4,0
TNO	3,5
Stichting Energy Delta Institute	3,2
IBM Nederland BV	3,1
Bouw en Reststoffen Friesland BV	3,1
Hanzehogeschool	3,0
Gemeente Assen	2,6
CrystalQ	2,0
Noordelijke Hogeschool Leeuwarden	1,7
Gemeente Groningen	1,2
NOM	1,2
Task24 B.V.	1,1
Stichting Wetsus	1,0

N.B.
in veel projecten is alleen
bijdrage van bedrijven
samen bekend

Economische spin-off (n=50)

Kunt u aangeven waar de economische spin-off van het project neerslaat?

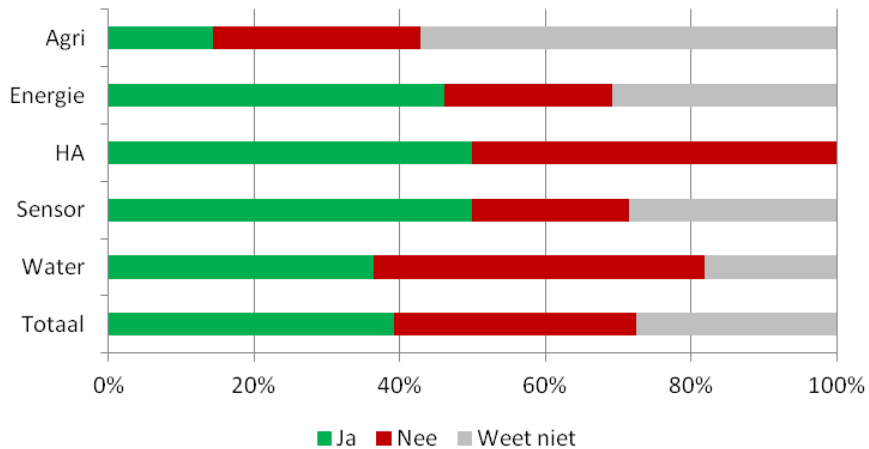
Economische spin-off met ruim 60% vooral in de regio; daarnaast nog 25% in de rest van Nederland en ca. 10% in het buitenland. In Healthy Ageing is de spin-off in de regio het grootst met 70%, in Agri is juist ca.50% van de spin-off buiten de regio.

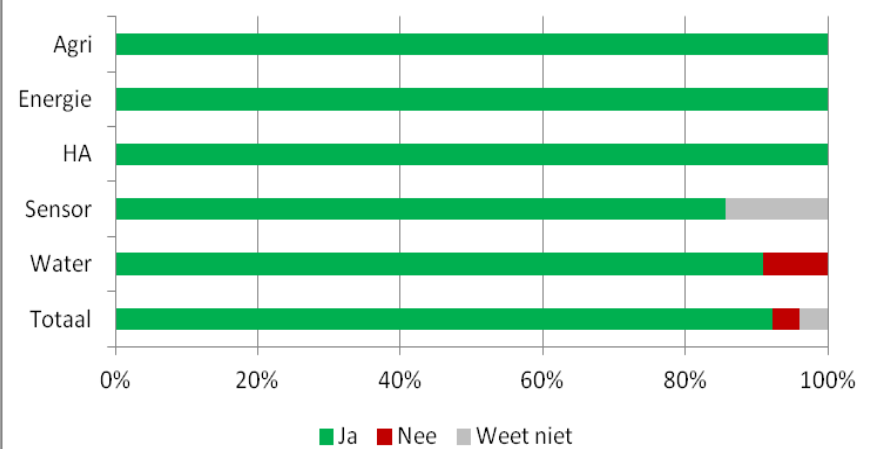
Vervolginvesteringen (n=51)

Heeft het project geleid tot vervolginvesteringen tijdens de uitvoering van het project en verwacht u vervolginvesteringen na afloop van het project?

tijdens project

na afloop van project

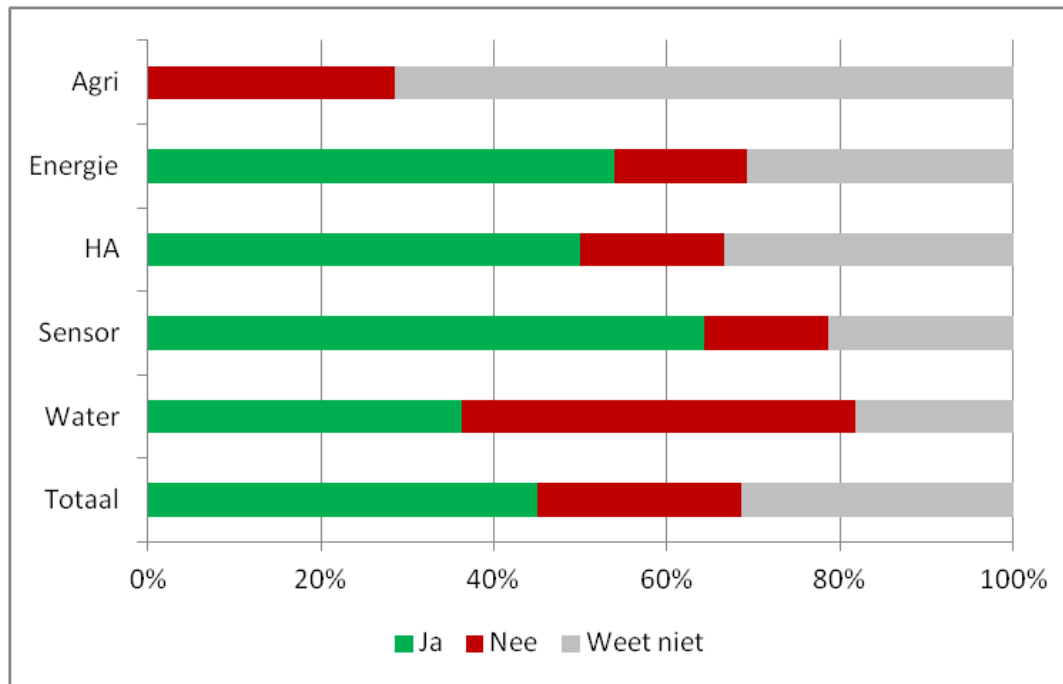

In ca. 40% van de projecten zijn er al vervolginvesteringen gedaan tijdens het project; bij bijna alle projecten worden vervolginvesteringen verwacht na afloop van het project.

Nieuwe businesscases ontstaan? (n=51)

Zijn er uit het project nieuwe businesscases ontstaan?

In bijna de helft van de gevallen zijn er nieuwe businesscases ontstaan.
Als voorbeelden worden genoemd kenniscentra, vervolgprojecten, technologie, innovatieplatform.

Belangrijkste knelpunten (n=31)

Wat zijn de belangrijkste knelpunten die u bij uitvoering van het project tegenkomt?

	Agri	Energy	HA	Sensor	Water	Totaal
Te veel verantwoorden	0	1	1	4	1	7
Techniek/ technologie	1	0	0	3	2	6
Vertraging	0	1	1	3	1	6
Communicatie	1	2	1	0	0	4
Capaciteit/ tijd	1	3	1	1	0	6

Als belangrijke knelpunten worden ervaren het feit dat men (te) veel moet verantwoorden, vertraging, technische problemen en problemen in de communicatie door de samenwerking met veel partners.

Dank voor uw aandacht

